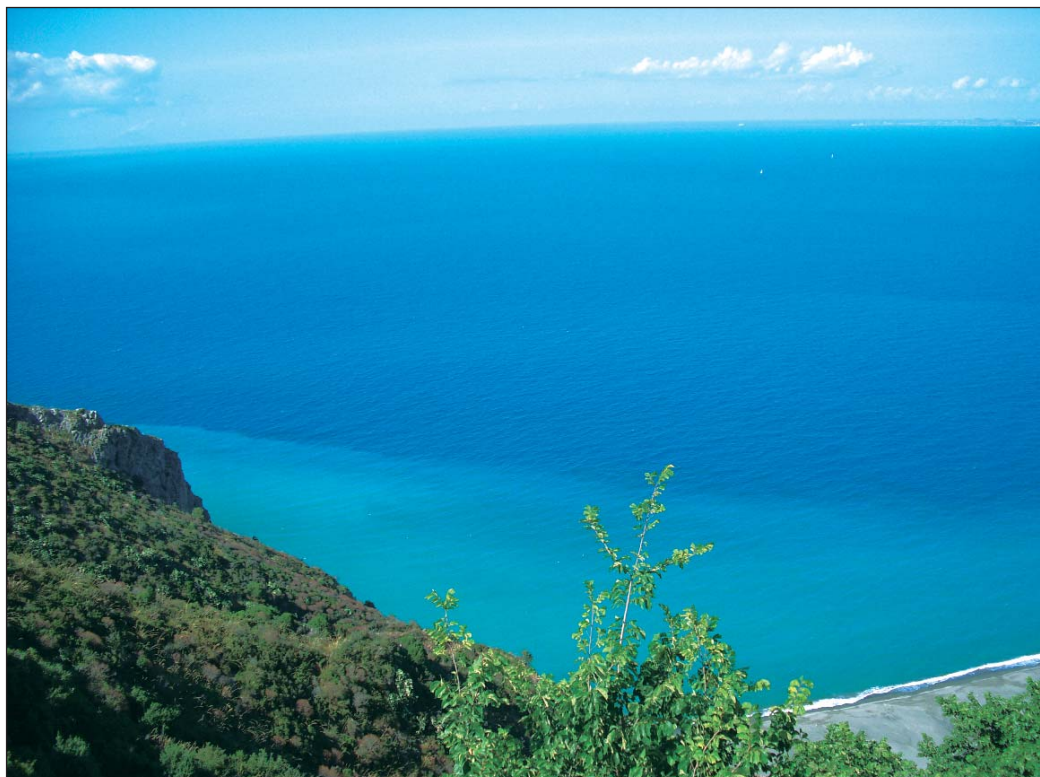

KÖNYVTÁRI LEVELEZŐ / LAP

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hír- és levelezőlapja

Olaszországban nem csak a könyvtárak szépek
– a mindig kék tengerpart is

Tartalom

Műhely

Olvasókörök egykor és ma

Hazai és határon túli olvasókörök a XVIII. századtól napjainkig (*Nemes Erzsébet*) 3

Közhírré tétetik

Hétfő esti beszélgetések a paksi Pákolitz István Városi Könyvtárban

(*Gyulainé Rostási Rózsa*) 13

Ön- és íróismereti tréning kamaszoknak. Rendhagyó író-olvasó találkozó

Sohonyai Edittel (*Bozzai Judit – Nagyváradi Enikő*) 14

Egy könyvtár, ahova még a Mesetündér is jár

(*Zelenákné Ónodi Csilla*) 16

Iskolai könyvtárosok írták

Adatok a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Verseny 17. évéről

(*Dömsödy Andrea*) 19

Gondolatok az országos döntő után – a házigazda szemével

(*Vitályos Ida*) 23

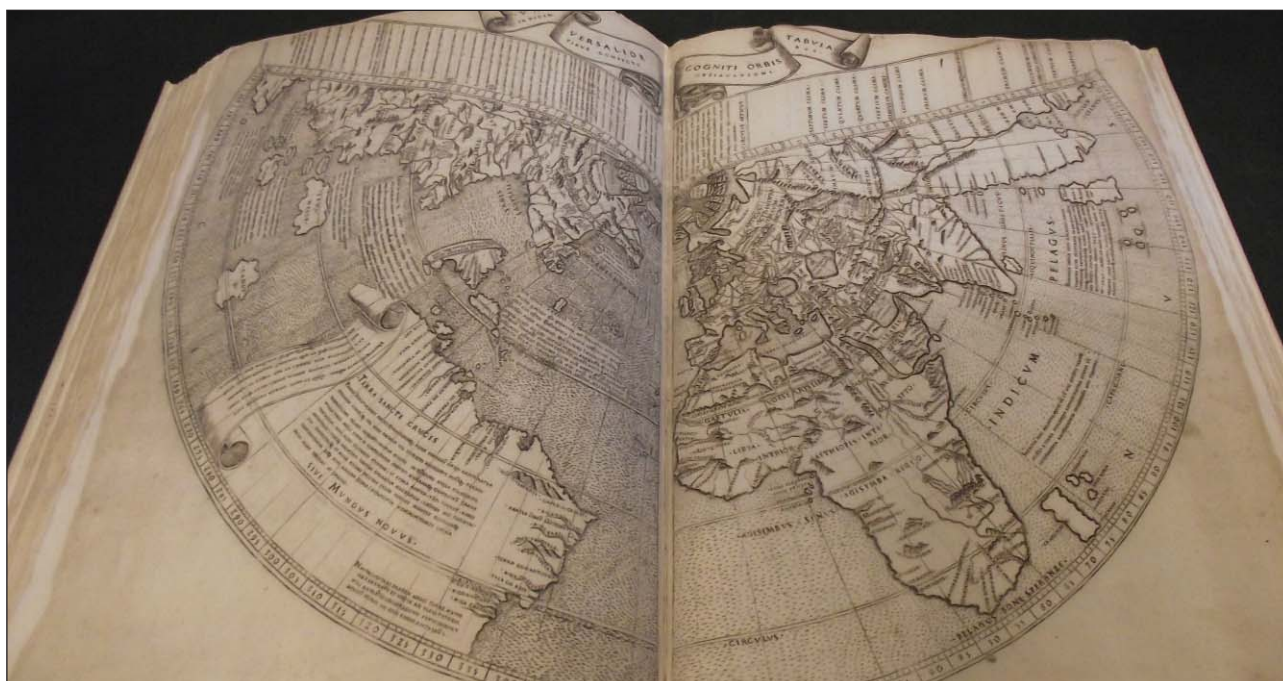
Külhomból jelentjük

Világjáró könyvtárosok 25

Tudjon róla

A 81. Ünnepi Könyvhét és a 9. Gyerekkönyvnapok kiadványai 28

Eseménynaptár 35

Olvasókörök egykor és ma

Hazai és határon túli olvasókörök a XVIII. századtól napjainkig

◆ Nemes Erzsébet

Kultúrák találkozása. Könyvtárak és könyvtárosok a kölcsönös megértés szolgálatában címmel rendezte meg 42. vándorgyűlését a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 2010-ben a soknemzetiségű Baja városában.

Ez az esztendő az ENSZ határozata alapján a kultúrák közeledésének nemzetközi éve. A vándorgyűlés célja volt megismertetni a szomszédos országok és a hazai kisebbségek kultúráját, vallását, nyelvét, szokásait. Ehhez kapcsolódott az az előadás is, melynek szerkesztett változatát olvashatják a következőkben.

Az olvasókörök az önszerveződő helyi társadalom nagy múltú, 1945 után beszűntetett, de az utóbbi tizenöt–hús évben újra-szerveződő civil szervezetei.

Mit is takar az olvasókör meghatározás? A Magyar Nagylexikon szerint könyvek gyűjtésére, olvasására, időszerű sajtótermékek előfizetésére alakult egyesület. Ezt kiegészíteném azzal, hogy az olvasókörök olyan szerveződések, amelyek mindig lényeges szerepet játszottak a magyar közművelődés, a politikai gondolkodás és a könyvtári kultúra területén, közülük sokan kölcsönző könyvtárakat hoztak létre.

A Nemzeti Casino

Magyarországon már az 1770-es évektől, a felvilágosodás korában elkezdtek szerveződni a különböző egyesületek, körök. A XVIII. század első felében a nyomdászok és a könyvkötők műhelyeiben olvashattak

azok, akik nem jutottak iskolai vagy más könyvtárakhoz. Tudunk arról, hogy Sopronban már 1788-ban engedélyt kapott Kleinod Antal egy Lectur-Cabineth (olvasókabinet) létesítésére. Politikai céllal is szerveződtek olvasókörök, elsősorban az értelmiség körében. A legnevezetesebb az 1793-ban alakult Budai Olvasókör, tagjai között neves jakobinusok is voltak. Tevékenykedtek – kevésbé hangsúlyozott politikai jelleggel – olvasótársaságok is, melyek havi összeg lefizetése mellett kölcsönöztek könyveket. Könyvkereskedők és könyvkötők tartották fenn őket, s kereteik között nem csupán olvasni, hanem vásárolni is lehetett. Szinte minden német anyanyelvű felvidéki és nyugati városunkban működtek.

Az olvasóköröket rögtön a Martinovics-féle összeesküvés véres felszámolása után betiltották, majd 1798-ban, illetve 1799-ben betiltották az olvasókabineteiket és a kölcsönkönyvtárakat is.

A reformkorban, az 1830-as évektől, ismételen alakultak olvasókörök. Ezek a körök a szabadságharc után fontos szerepet töltöttek be a parasztság, a kispolgárság, az ipari munkásság művelődésében, illetve politikai eszmélésében. Működtek olvasókörök az ország szinte minden részén, amelyek tevékenysége túlmutat az ismeretterjesztő és szépirodalmi művek olvasásán, együtt járt politikai, gazdasági, társadalmi törekvésekkel is.

A XIX. századi olvasókörök alakulását Széchenyi István elképzeléséhez vezethetjük vissza, aki a polgári kaszinóban látta a polgári kultúra kiszélesedésének lehetőségét. Ez csak egy bizonyos felsőbb társadalmi réteg számára volt elérhető, de a gondolat nem állt meg a központokban, kihatott a periférikus részekre is. A kaszinók lettek a társadalmi élet legfontosabb helyszínei: reggeltől estig nyitva tartottak, volt könyvtá-

ruk (ahová az összes fontos újságot járárták), éttermük, szalonjuk, kártya- és biliárdszobájuk. Kulturális rendezvényeket is szerveztek tagjaik számára. Megalakulásukkor a rendi Magyarországon a kaszinók voltak azok a helyek, ahol nemesek és nem nemesek találkozhattak, kötetlenül társaloghattak, üzletelhettek. A feudális rendszer keretein belül a kaszinó a demokrácia csírája volt, azzal, hogy bárki tagja lehetett, és azzal, hogy vezetőit (igazgató, választmány) szavazással választotta.

A XIX. század második felében más lehetőségekkel, de azonos igénnyel (a társalgás, művelődés, szórakozás színtereként) egymás után jöttek létre az ország egész területén szinte minden társadalmi réteg saját egyletei, körei – a kaszinótól a tanyasi olvasókörökig.

Az olvasókörök kialakulása
Amatőr színjátszók Mártélyon

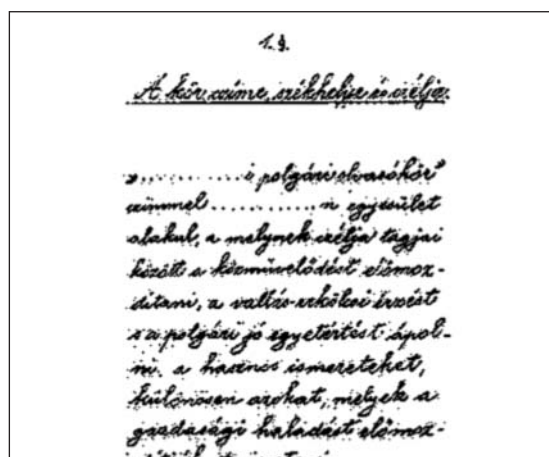
A falusi, tanyasi olvasóköröknek más a történetük, mint a városiaké, mert a tanyán kisparszotkból, gazdálkodókból tevődött össze a tagság. A városokban kiskereskedők, kispárosok, tisztviselők, állami alkalmazottak, postások, vasutasok, tanítók voltak a körök tagjai. A falusi, tanyai olvasókörök az 1800-as évek végén – számottevő analfabetizmus jellemző erre a korra – valójában egy-egy személy felolvasására jöttek össze. Ez az indíttatás az iskolai végzettség elterjedésével párhuzamosan egyre csökkent, az olvasást viszont könyvtárral, kölcsönzéssel segítették. Erős volt a nemzeti öntudat, a keresztényi, kispolgári elvek ápolása, de a napi politikától távol tartották magukat az olvasókörök.

A körök, egyletek gyűjtötték költőink, íróink kötetit, de a sekélyes népi adomákat, betyárlegendákat, rémdrámákat tartalmazó

ponyvák éppúgy megtalálhatóak voltak. Egy-egy belterületi körben 250–2200, tanyai körben 50–750 kötet könyv is volt, amelyet a lakosság rendszeresen olvasott, cserélt. Ma úgy mondanánk, hogy központi támogatást is kaptak, amikor a kultuszminisztérium előbb feliratos könyves ládát, majd könyves szekrényeket adományozott a köröknek. A helyi lapokat is rendszeresen járárták. Hódmezővásárhelyen például dokumentumok támasztják alá, hogy a XIX. század végén, a XX. század elején több önálló helyi napilapra, legalább egy országos, illetve Pesten kiadott napi- vagy hetilapra is előfizettek, a tehetősebb körök kettőre vagy háromra is. A két világháború között rendszeresen megvették a mezőgazdasággal foglalkozó szaklapokat, és gyűjtötték a szakkönyveket.

Az olvasókörök, egyletek elnevezései meglehetősen változatos képet mutatnak. Olyan elnevezésekkel találkozunk, mint például: egylet, olvasóegylet, olvasóegyesület, népkör, társaskör, olvasó és társalgó népkör, egyesület, kaszinó, önképzőkör, esetenként a kör nevében történelmi személy szerepel vagy pártállásra való utalás van, mint pl. Kossuth Népkör, vagy 48-as Olvasó Egylet stb.

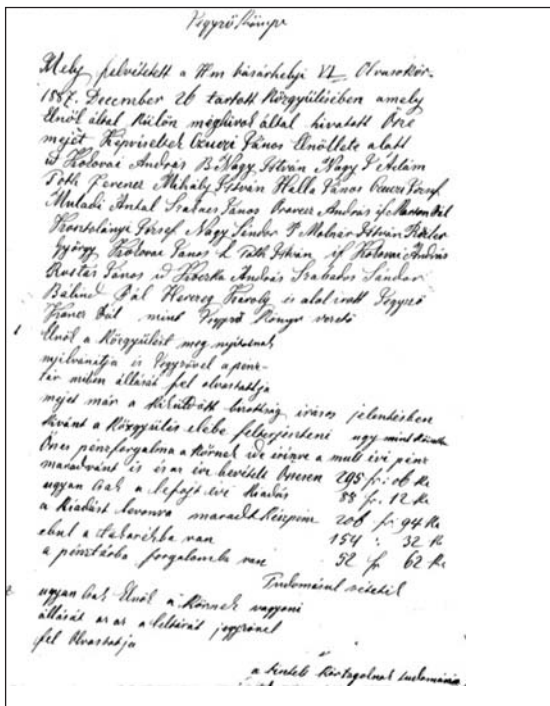
Ezek az egyletek, körök, társaságok az elnevezéstől függetlenül hasonló céllal tevékenykedtek.

Az olvasókörök működése
Alapszabály

Az olvasókörök egy fontos, kötelezően elkészítendő dokumentum, az alapszabály alapján működtek. Ezt rendszerint az alapító tagok állították össze, nagyrészt min-

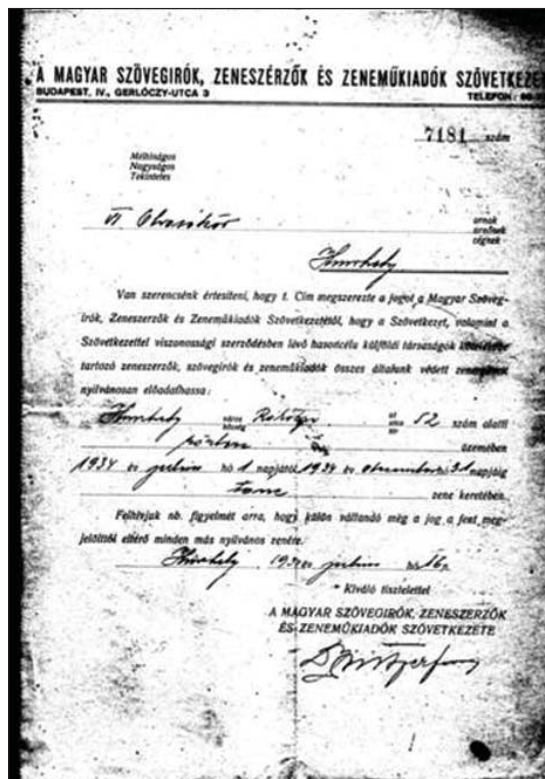
ták alapján. A KSH Könyvtár állományában van egy 1910-ben beérkezett alapszabálytervezet olvasókörök számára, amely minitául szolgált az alapszabályok elkészítéséhez. Az alapszabályok fontosságáról, jelentőségéről Hajdu Géza *Vásárhelyi egyletek és könyvtárak 1827–1944 c.* művében részletesen olvashatunk. Ez nem pusztán formalitás volt. Az alapszabályokat a helyi hatóság, alispáni vagy főispáni hivatal útján a belügyminiszterhez kellett felterjeszteni jóváhagyásra. Ha a kör célja, tagságának összetétele a hatóság szemében gyanúsnak látszott, a jóváhagyást megtagadták vagy elodázták. Az alapszabályt jóváhagyás után rendszerint kinyomtatták. Ennek köszönhetően viszonylag sok a mai napig megmaradt alapszabály.

Egy 1887 decemberében megtartott választási ülés jegyzőkönyve

Szenti András, a hódmezővásárhelyi Csúcsi Olvasókör volt elnöke a fennmaradt dokumentumok, a padlásokon, korabeli újságokban, a hódmezővásárhelyi Városi Levéltárban talált iratok alapján egy pályázati munkájában leírta a hódmezővásárhelyi VI. olvasókör történetét, amely kordokumentumként is szolgálhat. A *Polgári körök, civil szervezetek szerepe a társadalomban az 1800-as évek második felében, és ezen században napjainkig c.* írásából képet alkotha-

tunk a többi olvasókör szervezeti felépítéséről, tevékenységéről is. Megismerjük az 1879-ben alakult kör szervezeti felépítését, tevékenységét, szellemiségét, céljait, viszonyát az egyházzal, ismeretterjesztő tevékenységét, kulturális és hagyományőrző szerepét, az olvasókör megsemmisülését, és a dolgozat végén röviden a negyvenévesi kényszerű szünet után újjáalakuló hódmezővásárhelyi VI. olvasókör szellemi utódjáról, a Csúcsi Olvasókörrel olvashatunk.

A VI. sz. vásárhelyi olvasókör egyik irata

Ehhez hasonló dolgozatok, tanulmányok számtalan olvasókör múltjáról, jelenéről adnak számot.

A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményeinek különnyomatában, Bezdán Sándor tollából, *A hódmezővásárhelyi első olvasó népkör megalakulása, 1869* címmel egy rövid történeti áttekintés után az 1869. november 3-án alakult Hódmezővásárhelyi Első Olvasó Népkört ismerhetjük meg, mely a szerző szerint a helyi parasztság, főleg a szegényebb parasztság első önálló szervezete volt.

A népkör alapszabályának első paragrafusa így szól: „Célja az Olvasó népkörnek egy olyan egyesülési pontot képezni, hogy az egylet tagjai nemzetiség, vallás és rang

Táncsoport
a Levente
ünnepségen

különbség nélkül, minél gyakrabban összejöhessenek, a kölcsönös eszmecsere és barátságos társalgás, továbbá a hírlapoknak olvasása által szellemi életüket pezsgésben tarthassák, értelmüket, felfogásukat így élésíthessék, s a társadalmi, mind országos ügyekben jártasságot sajátíthassanak el, s a netalán hiányos nevelést így folytonos magán képzés által utánpótolhassák.”

A népkör – leginkább vezetői révén – valamennyi helyi jelentőségű kérdésben hallatta hangját. Mindennapi életéből tudjuk, hogy a *Népszászó* c. újságból 1875-ben 12 példány járt, a tagok olvasói voltak a helyi újságoknak is. Könyvtárukról nincs adatunk. A hasonló körök későbbi katalógusai szerint általában 100–200 kötetből állt az ilyen egyletek állománya.

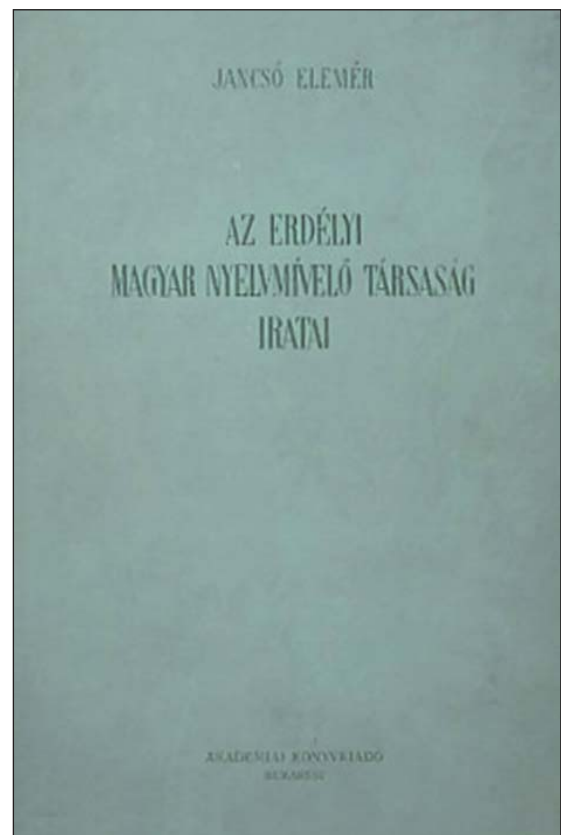
Az olvasókörök, egyletek az 1940-es évekre stabilizálódva többnyire önálló épülettel, jelentős számú tagsággal rendelkeztek.

Virág Ferenc *A Békés megyei agrárproletáriátus és szegényparasztság köri-egyleti életéről, művelődéséről, 1934–1944 c.* művében olvashatjuk, hogy a népi egyletek és körök száma tovább nőtt a két világháború között. 1922-ben 1296, majd 1937-ben 1597 volt a számuk.

Azt, hogy mennyire fontos volt az önálló épület a körök számára, híven szemléltetik a korabeli dokumentumok, mint pl. a Belsőszőrháti Földművelők Köre épületének újjáépítéséhez adományokat gyűjtők jegyzéke. Az 1901-ben alakult körnek 1924-ben adakozásból lett saját épülete, ami az 1940–41-es belvízben összedőlt. 1946-ban (alig valamivel a világháború befejezése

után) korhű dokumentumok szerint gyűjtést indítottak. Forint nem lévén, természetbeli adományokkal, ki-ki búzával, tojással, szeggel vagy kétkezi munkával járult hozzá az építkezéshez.

Az olvasókörök az ifjúságnak is tág teret biztosítottak. Az iskola befejezése után a fiatalokat az olvasókörök ifjúsági egyletei várták. Ezek voltak azok a szervezetek, amelyek valójában a kör pezsgő életét biztosították. Ide legények, lányok, fiatal házások mindaddig kötődtek, amíg a nőt a család, a férfit az önálló munkával járó gondok és felelősség túlságosan le nem kötötték. Ők szervezték a mulatságokat, rendezték a hozzávalókat, és gyakran közösen szerepeltek. A legtöbb egylet énekkarral vagy színjátszó körrel is rendelkezett. Ahogy a hagyományos társadalomban a közösség minden tagjának megvolt a maga helye, az ifjúsági egyletekben a szerényebb képességű fiatal is hasznossá válhatott. Előbb egyfelvonásos bohózatokat tanultak be, később eljutottak a két-, háromfelvonásos, tartalmas népszínművekig és a klasszikus darabokig. A jelmezt és a díszletet maguk készítették. Nem egy körben a színjátékot a tanító írta, vagy irodalmi alkotásokból állította össze.

Nem feledkezhetünk meg az olvasókörökről szólva az erdélyi magyarság körében működött és működő egyesületekről sem. Dávid Gyula *Kulturális és szakmai intézmények, egyesületek* c. írásában a XVIII. századtól a XX. századig tekinti át az erdélyi szellemi-kulturális élet intézményi kereteit, fejlődését, alakulását. Elsőként az 1793-ban Marosvásárhelyen Aranka György által alapított Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaságot említi, mint amelynek sikerült tömörítenie az akkori Erdély tudományművelőit. Még Széchenyi István kezdeményezését is megelőzve, 1824-ben Désen alakult meg az első erdélyi Magyar Kaszinó, 1826-ban Székelyudvarhelyen a kereskedői Olvasó Kör. Bölöni Farkas Sándor egy 1828. január 19-én kelt levelében beszámol arról, hogy új olvasószobájuk megnyílt, 15 újságot járatnak, majd könyveket is olvasnak. Tudunk arról is, hogy kézzel adták Széchenyi István *A lovakról és Hitel* c. munkáját, vagy Jósika regényeit. 1833-ban szintén Székelyudvarhelyen alakult meg az Ifjúsági Olvasó Társaság, 1834-ben Nagyenyeden, 1841-ben Gyulafehérváron, 1842-ben Felsőbányán, 1845-ben a kolozsvári piarista gimnáziumban, 1846-ban Szilágysomlyón, sőt több faluban is alakultak olvasókörök, amelyek (mint pl. az udvarszéki, a tordátfalvi, a medeséri, a simánfalvi, az etédi) a gazdálkodásra, a gyakorlati életre való nevelést tekintették fő feladatuknak. Ezek az egyesületek – írja Dávid Gyula – nemcsak a közműveltség fellendítésében játszottak szerepet, hanem az akkori Erdélyben – mint politikai vitaklubok – a polgári átalakulás eszméinek népszerűsítéséhez is nagyban hozzájárultak. Legtöbbjük saját könyvtárat hozott létre, ahol az érdeklődők hozzáférhettek a legfontosabb magyar irodalmi, társadalmi és politikai lapokhoz, s ahonnan a kor eszméit szétvihették a társadalom minden rétegébe. 1840-től kezdve szinte minden évben új olvasóegyletek szervezéséről lehetett hírt kapni, s azok tevékenységi köre is bővült.

Az igazi lendületet az egyesületalapítás az 1860-as években érte el. A belényesi 1858-ban, a brassói 1861-ben, a krasznai 1863-ban, a nyárádszeredai 1865-ben, a szászvárosi 1866-ban alakult, és legtöbbszörük

legalább az első világháború végéig működött. Ezek között a kaszinók, olvasótársaságok, iparos- és kereskedőegyletek között igen nagy számban találunk Erdély magyar szórványvidékein működőket is. Az egyesületi élet új művelődési szervezeti formájaként számos irodalmi társaság is létrejött. A kisvárosi olvasótársaságok tagjainak száma ritkán emelkedett 80–100 fölé, mégis hatásuk volt a haladó szellemű polgári társadalom kialakítására. Hiszen kézzel adták a kor nagy fontosságú műveit, és a felvetett gondolatok élénk vitákat indítottak el. Trianon súlyosan érintette az erdélyi magyar egyesületek, társadalmi szervezetek életét, az olvasóegyleteket is. A helyzetről a hatalomváltás után tíz esztendővel, 1930-ban megjelent, Sulyok István és Fritz László szerkesztette *Erdélyi magyar évkönyv* adataiból alkothatunk pontos képet. Az 1918-at megelőzően létezett 195 olvasó- és társas-körből 106-ról sikerült adatot szerezni, a 25 polgári körből 13, a 37 városi és falusi olvasótársaságból 19, a 23 iparos önképző-körből 10 maradt meg 1930-ig. Az évkönyvben ilyen bejegyzések olvashatók az 1842-ben alakult Dévai Magyar Kaszinóról: „Magyar jellegét a hatóságok többször elismerték, ennek ellenére a prefektus 1923-ban erőszakkal elvette az épületet minden felszereléssel együtt.” A Petrozsényi Magyar Kaszinóról ezt olvashatjuk: „1919-ben feloszlott, 1600 kötetes könyvtárát a román kaszinó vette át.” A két világháború közötti időszakban, kisebbségi helyzetben, a romániai magyarság körében egy olyan közművelődési hálózat jött létre, amelyben a dalárdáknak, a helyi iparos, kereskedő vagy polgári köröknek, olvasótársaságoknak, az ünnepi alkalmakra rendszeresen összejövő műkedvelő színjátszó együtteseknek jelentős szerep jutott a helyi közösségek művelődési igényeinek kielégítésében. Az erdélyi egyletek 1945 utáni sorsáról, megszüntetésükről, megszűnésükről nem sokat tudunk. Ennek kutatása, feltárása a helytörténészek feladata.

A Felvidéken működött olvasókörökről lényegesen kevesebb írás található. Tudjuk, hogy akárcsak Erdélyben vagy Délvidéken, itt is számos kör, egylet működött, amelyek

Az egyik felvidéki magyar egyesület

története hasonló a többi Trianon után elcsatolt terület olvasóköreinek történetéhez. Tiszolcon 1878-ban alakult meg a városi olvasókör. Füleken katolikus olvasókör működött, amelynek épületében ma iskola van. 2000-ben a Pro Juventus Polgári Társaság jött itt létre hasonló céllal.

Szencen a múlt században alakult olvasókört 1948-tól a CSEMADOK égisze alatt működtették.

A felvidéki olvasókörok történetének feltárása is helytörténészekre, könyvtárosokra váró kutatási feladat.

A délvidéki olvasókörokról Bosnyák István *Pillantás a délvidéki magyar kulturális civil szervezetek múltjára és jelenére c.* írásában olvashatunk részletesebben. Hogy milyen lehetett egy falusi olvasóegylet könyvtára, arra vonatkozólag az 1848. évi aranyosgerendi (Bánát, ma Románia) könyvjegyzék nyújt némi támpontot, írja Bosnyák István, noha itt a tagság kizárólag birtokosból, falusi értelmiségből került ki. Az eredeti regények között Jósika Miklósnak 4, Eötvös Józsefnek 3, Jókainak, Fáy Andrásnak, Kemény Zsigmondnak, Kuthy Lajosnak, Nagy Ignácnak és Pálffy Albertnek egy-egy munkáját találjuk. A külföldi regények között hibás címléírással feltűnik Dickens *Twist Olivérje*, Coopertól *Az utolsó mohikán*, és James rendkívül népszerű regénye, a Petőfi fordította *Robin Hood*. Ezekon kívül voltak még versek, zsebkönyvek, almanachok, útleírások, színművek és vegyes tárgyú munkák, így például Vörösmarty, Vajda Péter, Táncsics Mihály munkái, a Pesti Divatlap, és végül Ercei József *Torda vármegye flórája* (1844) című munkája. Gazdasági tárgyú könyvek azonban nem voltak ebben a könyvtárban, holott hozzá lehetett volna jutni Milotai Ferenc és Pethe Ferenc gazdasági munkáihoz, a sokat hirde-

tett *Baromorvoskönyvhöz*, vagy Brassai Sámuel *Kék könyvtárához*. Ezeket azonban mint iskolai segédkönyveket a tanítók az iskolákban használhatták.

Az anyanyelv és az irodalom megszerettetése mellett a politikai eszmék terjesztésében is jelentős szerep jutott az ilyen olvasóköroknak, különösen az addig elmaradott vidékeken, a községekben, járási vagy megyei központokban.

Életkép a Délvidékről

A vajdasági olvasókörok közül a bácsfeketehegyiről ismert, hogy az első olvasókör megalakítása 1866-ra tehető, 1869-ben létesült a könyvtára, 1900-ban volt a polgári olvasókör indulása, 1909-ben verbuválódott a dalárda, 1913-ban pedig a Magyar Református Ének- és Daloskör. Újjáalakulásakor (1991-ben) művelődési egyesületként tánciskolát szervezett. Útjára indult a KÓNYA néptáncsoport, majd a Feketics Művelődési Egyesület működésével elindították a helyi magyarság anyanyelvének és kultúrájának megmentésére irányuló tevékenységek sorát. Az 1869-ben alakult Újvidéki Magyar Olvasókört, amelyet Trianon után elszorítottak, 1995-ben Matuska Mária alakította újra. Ács Károly költő hagyatékával és a Városi Könyvtár „kiselejtett” magyar könyveivel bővült az olvasókör állománya. Tagjai lettek a vajdasági Kapocs Könyvtári Csoportnak, mely 1999-ben jött létre a térségben működő magyar könyvtárak együttműködésének szervezésért, az összefogással védve a magyarság kultúráját.

A délvidéki olvasókörok is hasonló sorsra jutottak, mint Erdélyben. Néhány olvasókör 1920 után is tovább működött, a Zombori Magyar Olvasókört 1945-ben számolta fel a szerb hatalom. Majd csak 1990 után éledtek újra az egyesületek. Az Újvidéki Magyar Olvasókör mellett a napjainkban

is működők közül a zentagunarasi Mosoly Vers- és Énekmondó Olvasókörrel, a torontálvásárhelyi olvasókörrel és az újvidéki Magyar SzóPonttal van kapcsolatunk.

Az egykori Osztrák–Magyar Monarchia szlovénok lakta területein az 1860-as években szaporodtak meg a politikai és kulturális élet központját jelentő olvasókörök. 1861-ben Triesztben nyílt meg az első, délszláv olvasókra számító olvasókör, s 1869-ben szlovén területen már 600 működött, mintegy 4000 taggal. Ezek az olvasókörök erősítették a szlovén nemzeti öntudatot, és elősegítették a szlovén nyelv közéleti érvényesítését.

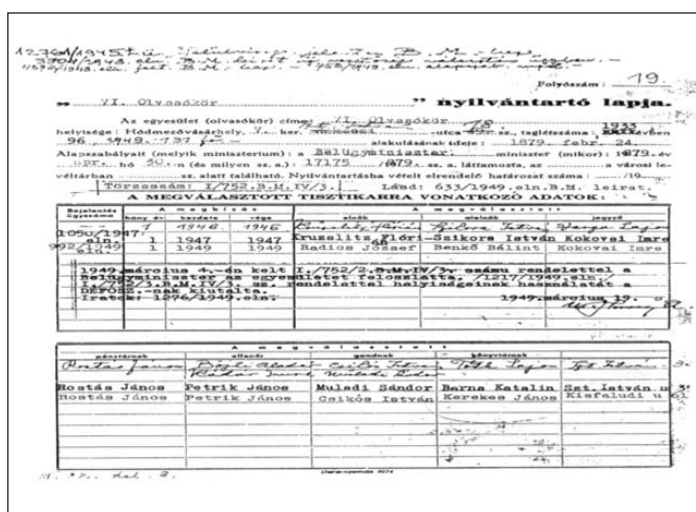
1947. első félévében feloszlatott egyesületek:						
Jogszábak:	Jan.	Feb.	Már.	Ápr.	Máj.	Jún.
181.000/1937. sz. B. M. r. szerint és a 3.830/1946. sz. M. E. r. alapján:	0	0	1	0	0	0
1938: XVII. tc. alapján:	123	350	422	724	0	73
529/1945. sz. M. E. r. alapján:	8	39	81	65	0	6
10.280/1945. sz. M. E. r. alapján:	2	32	0	70	0	2
7.330/1946. sz. M. E. r. alapján:	1	8	19	61	0	17
3.830/1946. sz. M. E. r. ill. a 7.330/1946. sz. M. E. r. alapján:	0	0	0	0	0	0
Egyesület önkormányzatának felfüggesztése és ideiglenes ügyvivő (miniszteri biztos) kinevezése:	0	3	0	10	0	0
A B. M. által feloszlatott egyesületek száma:	134	432	523	1.042*	0	98
Önkéntes feloszlásra vonatkozó közgyűlési határozat láttamozása:	0	0	0	1	0	1
Megszűnt egyesületek száma:	134	432	523	1.043	0	99
Összesen:	2.231					

Az olvasókörök beszűntetése, 1947
Forrás: Magyar Közlöny

A magyarországi olvasókörök, egyletek, egyesületek 1945 utáni sorsáról, helyzetéről valamivel nagyobb irodalommal rendelkezünk. Beszűntetésük szomorú fejezete legújabb kori történelmünknek.

Molnár Szilárd *A civil társadalom államosítása Magyarországon 1945–1956 c.* írásában, amely a Civil Szemle 2005. évi 3. számában jelent meg, részletesen olvashatunk az egyletek megszüntetéséről, feloszlásáról.

A hódmezővásárhelyi VI. olvasókör (mely 1879. február 24-én alakult, a belügyminiszter 1879. április 30-án láttamozta, nyilvántartásba vette – ma Csúcsi Olvasókör) nyilvántartó lapja 3. sz. melléklete szerint az 1949. március 4-én kelt I./752-2. B.M. IV/3. számú rendelettel a belügyminiszter az egyesületet feloszlatta, az 1217/1949. len./I./752/3. B.M. IV/3. sz. rendelettel helyiségeinek használatát a DÉFOSZ-nak (Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége) kiutalta.

A táblázatban az 1945 és 1950 közötti időszakban beszűntetett 10 291 egyesület szerepel. Elgondolkodtató fogalom az itt olvasható önkéntes feloszlás.

Hajdu Géza, ahol abbahagyta a vásárhelyi egyletek történetét, ott folytatta nagyszabású munkáját *Az olvasókörök városa, vásárhelyi körök, 1945–2000 c.* művében. Ebben a könyvben részletesen olvashatunk a megszüntetésekről. Kádár János belügyminiszter 508000/1948. IV. 3. sz. rendelkezéséről, polgármesteri jelentésekről, kulákokról, akik a DÉFOSZ szervező munkáját úgymond akadályozták. Ír a vásárhelyi leltárban található kimutatásokról, az 1949 szeptemberétől feloszlatott egyesületekről, az egyesületek könyvtárainak sorsáról. Idézet a mű 22. oldaláról: „A leltározások során a legnagyobb munkát az olvasóköri könyvtárak átvétele jelentette. A könyvek leltározása és elvitele sokszor megelőzte az egész köri vagy átvétel-átadását. Így gyakran két leltárt találunk – különböző dátumokkal. Az utóbbit legtöbb esetben 1950-ben hajtották végre. S ezzel egy időben vették el a körök ingatlanvagyonát, így a székházait is. A 4287/1949. (X. 20.) MT rendeletre hivatkozva az épület a város tulajdonába került. Ez pedig az Ingatlankezelő Vállalat révén névleges összegért a DÉFOSZ-nak és más szervezeteknek adta bérbe. Számos ilyen leltár fennmaradt és ez nemcsak mint a felszámolás dokumentuma értékelendő, hanem képet ad a köri könyvtárakról – ha nem is teljeset. (Ez az egyetlen pozitívum ebben a szomorú történetben.) Az általunk feltárt első leltár 1949. február 2-i keltezésű, és a

Az olvasókörök beszűntetése
Nyilvántartó lap

VIII. Olvasó és Társalgó Népkör Damjanich utcai helyiségében készült. A kört az 502.463/1948 IV./13 BM rendelettel oszlatták fel. A leltár sommásan 257 db könyvet említ. Jellemző a köri könyvtárak korabeli hányattatott sorsára, hogy az 1891-es alapítású kör könyvtára 1947-ben még 402 darabból állt.”

Bánfalvi Lászlóné *Az ózdi könyvtárkultúra története* c. művében, a *Végszó helyett* c. részben olvashatjuk, hogy a volt olvasóegyleti könyvtár 7697 könyvből 6000 könyvet hogyan selejtezték ki és semmisítettek meg.

Az köztudott, hogy Nagy Imre miniszterelnöksége alatt enyhült a diktatúra. Hajdu Géza írja, hogy 1954-ben 8 vásárhelyi olvasóköri engedélyezték az 1949-ben betiltott működés folytatását. 1956 után a még megmaradt olvasóköri mint a Hazafias Népfrent körök működtek. Nem akarok kitérni a Hazafias Népfrent szerepére, de egyetértek Hajdu Gézával abban, hogy a Hazafias Népfrent – mint az *Olvasó népiért* mozgalom elindítója – lehetőséget és védőernyőt nyújtott olyan társaságok munkájához, amelyek az olvasóköri felélesztését tűzték ki célul.

Az újjáalakulás
időszaka
A Mohácsi Polgári
Olvasókör

Hosszú szünet után az 1980-as évek végén sorra alakultak újra az olvasóköri. 1990-ben már több cikk is megjelent az újjászerveződő körökről.

A Kisalföld 1990. január 17-ei számában A. J. tollából olvashatjuk az alábbiakat: „A XVIII. század végétől országsszerte sorra alakultak olvasóköri, jelezve a néptöme-

gek politikai öntudatra ébredését. 1945 után ezeket az olvasóköri erőszakkal megszüntették. Napjainkban viszont hasonló kezdeményezésekről hallunk. Molnár Zoltán író kérdeztük meg az újjáéledő mozgalomról, aki a Népfrent országos elnöksége megbízásából segíti e körök tevékenységét.”

Tehát 1990-ben még a Népfrent égisze alatt. Itt kell említenem, hogy Molnár Zoltán nagyon sokat tett azért, úgymond kovásza volt annak, hogy az olvasóköri újjáéledjenek. A kérdés így szólt hozzá: Milyen igény hívta életre ma az olvasóköri? „Az olvasás, a tanulás, a művelődés az olvasóköri számára ma éppúgy nem végcél, mint a múlt századi elődek számára. Akkor lesznek a hagyományok hű folytatói, ha arra törekszenek, hogy egész együtt élő közösségek jobban, egészségesebben, boldogabban éljenek, olyan szellemi műhely jöjjön létre, amelyik mint a település közössége, a magán- és pártérdekeken felülemelkedő összefogásban találja meg együttes boldogulásának útját, módját” – hangzott Molnár Zoltán válasza.

Molnár Zoltán az elmúlt évben elment közülünk, de elképzelései részben megvalósultak. 1989 után az első között a Hódmezővásárhelyen és környékén lévő olvasóköri éledtek, alakultak újjá.

Az első, a Sipos-malmi Baráti Olvasókör, még ezt is megelőzően, 1987. március 20-án alakult meg az üllési tanyavilágban, 21 taggal. Hódmezővásárhelyen pedig elsőként a Sósalmi Olvasókör, 1987. április 15-én.

Az 1868. május 3-án alakult és 1990-ben újjáéledt Mohácsi Polgári Olvasókörrel Szűcs László, az újjáalakult olvasókör vezetőségi tagja a következőket nyilatkozta, amikor megkérdeztük tőle, hogy mi volt a mozgatórugója a kör újjáélesztésének: A kör három fontos feladatot látott el. Segítette az összetartást az emberek között. Olyan volt, mint egy könyvtár, ide jártak az emberek olvasni. Nagy szerepe volt az ifjúság nevelésében. Mi is szeretnénk, ha ezek újra megvalósulnának, volt a válasz.

Az olvasóköri szövetségbe tömörültek, mely szövetség az Olvasó népiért mozgalom jogutódjaként jött létre 1988-ban, majd 1990-ben bejegyeztette magát a cégbíróságon, és a Fővárosi Bíróság nyilvántartásba

vette mint társadalmi szervezetet. Első elnöke Hajdu Géza volt, titkára Ugrin Gáborné. Őt követte Szenté Ferenc, 2002-től Csáki Imre, majd 2004-től Nemes Erzsébet három évig Szentí Tibor társelnökkel, jelenleg Simon Imréné társelnökkel.

A szövetség alapszabályban is rögzített célja: oly módon kell a nemzet kultúráját felvirágoztatni, hogy mindenki mindenhol saját szűkebb pátriája értékeit kutassa fel, s ezeken a helyeken szellemi közösségek kialakulásának ösztönzője legyen. Ezzel vissza is veszi a felelősséget az „államosított népműveléstől”, bizonyítva, hogy a helyi egyletek és közösségek is életképesek.

A szövetség 2007-ben közhasznú társasággá alakult. Honlapja: www.olvasokorok.hu. A jelenleg 32 olvasókörből álló szervezet alapszabálya, története, az egyes körök bemutatkozása, eseményeinek krónikája olvasható itt, bár sokkal szerényebb a honlapon található anyag, mint amilyen színes tevékenységet folytatnak az egyes körök.

A Mohácsi Polgárok Olvasóköre fiataljai

A hagyomány- és emlékőrzés ma is feladat, sőt kötelesség. Az első és talán legfontosabb feladat az, hogy az olvasókörök egykori értékes hagyományait föllevenítsük és továbbfejlesszük; ugyanakkor a polgári szervezet tevékenységi horizontját kitágítsuk. A múlthoz hasonlóan a fiatalság bevonása az olvasóköri munkába, a fiatalság megnyerése, ami nem könnyű manapság, szintén feladata valamennyi olvasókörnek és a szövetségnek. Szentí Tibor néprajzkutató, aki társelnöke volt az Olvasókörök Szövetségének, több írásában foglalkozik az olvasókörökkel, mindig hangsúlyt fektetve az ifjúság körüli tevékenységbe való bevonásának ügyére. Az ifjúsági egyesületeket ismét létre kellene hozni, írja, mert a fiataloknak fontos

Zászlószentelés
Hódmezővásárhelyen

lenne ez a találkozási, ismerkedési lehetőség miatt is. A *metaforikus értelmű Kert-Magyarországból valóságos olvasóköri nemzet lehetnénk* c. írásában Szentí Tibor nemcsak történelmi áttekintést ad az olvasókörökről, de elének vetíti a körü élet jövőképét is.

A hagyományos körü életből feltétlenül átmentendő a színjátszás, az irodalmi, zenei előadás, a néptánc- és kórusműsorok saját ízlés szerinti, valamint az alkalomnak megfelelő összeállítása. Az ünnepek, előadások szervezését mindinkább át kellene engedni a fiataloknak, hogy a produkciót magukénak érezzék, és az elért siker bátorítsa őket.

A körök gyakran rendeznek képző- és iparművészeti, valamint népi kézműves kiállításokat. Ma már általános iskolák, a nevelők segítségével maguk a tanulók készítenek és terjesztenek CD-ket, amelyek bemutatják iskolájuk életét és értékeit. Ezt az olvasókörök is megtehetik. Rendkívül hasznosak a körü tagok munkáiból rendezett kiállítások. Kézimunkák vagy más kézműves munkák készítésére lehet szakkört indítani, a kertészek terménybemutatót tarthatnak. A megnyitókra meg kell hívni ismert szakembereket. A második világháború előtti évtizedekben elképzelhetetlen volt, hogy a vezető történelmi egyházak ne kapjanak helyet a körü életben. A csoport életében a hit ápolása meghatározó. Élő lehet a kirándulások, országjárások lehetőségével is. Az olvasóköröknek vissza kell nyerniük országépítő és embert nemesítő pozíciójukat. A hagyományápolás mellett nagyon fontos a magyar irodalom megismerése, a magyar nyelv ápolása, amit egyre több újonnan alakult olvasókör elsődleges célul tűz ki.

1987-től kezdődően tehát, hivatalosan 1990-ben (immáron 20 éve) az olvasóköri mozgalom újjáéledt, egymás után alakultak az olvasókörök. Azóta bebizonyosodott, hogy az olvasókörök a helyi demokrácia és a társas élet alapvető intézményeivé váltak. Fontos szerepet kaptak a hagyományok ápolásában, a helytörténeti kiadványok megjelentetésében, a közösségi élet megszervezésében, a lakossági közművelődés, tájékoztatás elősegítésében, olvasási kultúránk fejlesztésében, a területi kulturális hiányok megszüntetésében, csökkentésében.

Aratóünnep Mártélyon

Az olvasókörök lényegében a helyi társas élet központjává váltak. Remélem, hogy ez a folyamat nem áll meg. Egyre több olvasókör múltját tárják fel, és az emlékekre építve, ezekből táplálkozva, egyre több olvasókör alakul újjá, vagy jön létre új egyesület. Mára már sikerült három határon túli olvasókört is bevonni a szövetség kötelékébe. Nagyon fontosnak tartom a határon túli, Kárpát-medencei magyar olvasókörök felkutatását, bekapcsolódását a szövetség életébe, munkájába, ami teljesebbé teszi az olvasókörök tevékenységét, határon átívelő programok, találkozók, rendezvények és barátságok formájában.

Az olvasókörök, egyesületek történetéről, működéséről két alpművet ajánlok az érdeklődők figyelmébe: Fülöp Géza *A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban*, valamint Hajdu Géza *Vásárhelyi egyesületek és könyvtárak 1827–1944* című munkáját. ■

Az Olvasókörök Szövetsége vándorbotja